॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

स्मिधों यजित वस्नतमेवर्तूनामवं रुन्धे तनूनपातं यजिति ग्रीष्ममेवावं रुन्ध इडो यंजित वर्षा एवावं रुन्धे बर्हियंजिति श्रर्दमेवावं रुन्धे स्वाहाकारं यंजित हेम्नतमेवावं रुन्धे तस्माथ्-स्वाहांकृता हेमन्पृशवोऽवं सीदन्ति स्मिधों यजत्युषसं एव देवतांनामवं रुन्धे तनूनपातं यजित यज्ञमेवावं रुन्ध - (१)

इडो यंजित पृश्नेवावं रुन्धे बुर्हिर्यंजित प्रजामेवावं रुन्धे समानंयत उपभृतस्तेजो वा आज्यं प्रजा बुर्हिः प्रजास्वेव तेजों दधाति स्वाहाकारं यंजित वाचंमेवावं रुन्धे दश सं पंचन्ते दशाक्षरा विराङ्किराजैवान्नाद्यमवं रुन्धे समिधों यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रतिं तिष्ठति तनूनपातं यजित (२)

यज्ञ एवान्तरिक्षे प्रतिं तिष्ठतीडो यंजित पृशुष्वेव प्रतिं तिष्ठति ब्र्हिर्यंजिति य एव देवयानाः पन्थांन्स्तेष्वेव प्रतिं तिष्ठति स्वाहाकारं यंजित सुवर्ग एव लोके प्रतिं तिष्ठत्येतावंन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यंथापूर्वं प्रतिं तिष्ठति देवासुरा एषु लोकेष्वंस्पर्धन्त ते देवाः प्रयाजैरेभ्यो लोकेभ्योऽस्रंग्न्प्राण्ंदन्त तत्प्रंयाजानां (३) प्रयाजत्वं यस्यैवं विदुषंः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैभ्यो लोकेभ्यो

वेद प्र प्रजयां प्रशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधों बह्वीरिव यजित् तनूनपात्मेकिमिव मिथुनं तिद्डो बह्वीरिव यजित बर्हिरेकिमिव मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानां मिथुनं य एवं वेद प्र (४)

भ्रातृंव्यानुदतेऽभिकामं जुहोत्यभिजिंत्यै यो वै प्रयाजानां मिथुनं

प्रजयां पृश्भिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता आस्न्त्रथासुरा यज्ञमंजिघा स्मन्ते देवा गांयत्रीं व्यौह्न पश्चाक्षराणि प्राचीनांनि त्रीणि प्रतीचीनांनि ततो वर्म यज्ञायाभवद्वर्म यज्ञमानाय यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मेव तद्यज्ञायं क्रियते वर्म यज्ञमानाय भ्रातृंव्याभिभूत्ये तस्माद्वरूथं पुरस्ताद्वर्षीयः पृश्चाद्धसीयो देवा व पुरा रक्षोभ्य - (५)

इति स्वाहाकारेणं प्रयाजेषुं युज्ञः स्र्इस्थाप्यंमपश्यन्तः स्वाहाकारेणं प्रयाजेषु समस्थापयन्वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यथ्-स्वाहाकारेणं प्रयाजेषुं सङ्स्थापयंन्ति प्रयाजानिष्ट्वा ह्वीङ्ष्यभि घारयित युज्ञस्य सन्तंत्या अथों ह्विरेवाक्ररथों यथापूर्वमुपैति पिता व प्रयाजाः प्रजाऽनूयाजा यत्प्रयाजानिष्ट्वा ह्वीङ्ष्यंभिघारयंति पितेव तत्पुत्रेण साधारणं (६)

कुरुते तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य केवंलं कथा साधारणं पितुरित्यस्कंन्नमेव तद्यत्प्रंयाजेष्विष्टेषु स्कन्दंति गायत्र्यंव तेन गर्भं धत्ते सा प्रजां पुशून् यजमानाय प्र जनयति॥ (७) युज्ति युज्जमेवावंरुन्ये तनूनपातं यज्ञति प्रयाजानांमेवं वेद् प्र रक्षौन्यः साधारणं पश्चेत्रिश्शच॥७॥[१]

चक्षुंषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यंभागौ यदाज्यंभागौ यजंति चक्षुंषी एव तद्यज्ञस्य प्रति दधाति पूर्वार्धे जुंहोति तस्माँत्पूर्वार्धे चक्षुंषी प्रबाहुंग्जुहोति तस्माँत्प्रबाहुक्कक्षुंषी देवलोकं वा अग्निना यजंमानोऽनुं पश्यति पितृलोकः सोमेंनोत्तरार्धेंऽग्नयें जुहोति दक्षिणार्धे सोमांयैविमव हीमौ लोकावनयौर्लोकयोरनुंख्यात्यै राजांनौ वा एतौ देवतांनां (८)

यद्ग्रीषोमांवन्त्रा देवतां इज्येते देवतांनां विधृंत्ये तस्माद्राज्ञां मनुष्यां विधृंता ब्रह्मवादिनों वदन्ति किं तद्यज्ञे यर्जमानः कुरुते येनान्यतोंदतश्च पृशून्दाधारोंभ्यतोंदतश्चेत्यृचंमृनूच्याज्यंभागस्य जुषाणेनं यजिति तेनान्यतोंदतो दाधारचंमृनूच्यं ह्विषं ऋचा यंजिति तेनोंभ्यतोंदतो दाधार मूर्धन्वतीं पुरोनुवाक्यां भवित मूर्धानमेवेन समानानां करोति (९)

नियुत्वंत्या यजित् भ्रातृं व्यस्यैव पृश्नि युंवते केशिन रे ह दार्भ्यं केशी सात्यंकामिरुवाच सप्तपंदां ते शक्नंरी रूं श्वो यज्ञे प्रयोक्तासे यस्ये वीर्येण प्र जातान्भ्रातृं व्यान्नुदते प्रतिं जिन्वव्यमाणान् यस्ये वीर्येणोभयों लीक्योज्यीतिर्धत्ते यस्ये वीर्येण पूर्वार्धेनां नुड्वान्भुनिक्तं जघनार्धेनं धेनुरितिं पुरस्तां हुक्ष्मा पुरोनुवाक्यां भवति जातानेव भ्रातृं व्यान्प्र णुंदत उपरिष्टा हुक्ष्मा (१०) याज्यां जिन्ष्यमाणानेव प्रतिं नुदते पुरस्तां लक्ष्मा पुरोनुवाक्यां भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टालक्ष्मा याज्यां मुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ लोको भवतो य एवं वेदं पुरस्तां लक्ष्मा पुरोनुवाक्यां भवति तस्मां त्यूर्वार्धनां नुबान्भुं नत्त्युपरिष्टालक्ष्मा याज्यां तस्मां ज्ञघनार्धनं धेनुर्य एवं वेदं भुङ्क एनमेतौ वज्र आज्यं वज्र आज्यंभागौ (११)

वज्रों वषद्वारिश्चिवृतंमेव वज्र सम्भृत्य भ्रातृंव्याय प्र हंर्त्यछंम्बद्धारमप्गूर्य वषंद्वरोति स्तृत्ये गायत्री पुरोनुवाक्यां भवति त्रिष्टुग्याज्यां ब्रह्मंत्रेव क्षत्रम्नवारंम्भयति तस्मांद्वाह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद प्रैवेनं पुरोनुवाक्यंयाऽऽह् प्र णंयति याज्यंया गुमयंति वषद्वारेणैवेनं पुरोनुवाक्यंया दत्ते प्र यंच्छति याज्यंया प्रतिं (१२)

वषद्वारेणं स्थापयित त्रिपदां पुरोनुवाक्यां भवित् त्रयं इमे लोका एष्वेव लोकेषु प्रतिं तिष्ठति चतुंष्पदा याज्यां चतुंष्पद एव पृश्चनवं रुन्थे द्यक्षरो वंषद्वारो द्विपाद्यजंमानः पृशुष्वेवोपिरेष्टातप्रतिं तिष्ठति गायत्री पुरोनुवाक्यां भवित त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपंदा शक्वरी यद्वा एतयां देवा अशिक्षन्तदंशक्रुवन् य एवं वेदं शक्नोत्येव यच्छिक्षंति॥ (१३)

देवतांनाङ्करोत्युपरिष्टाल्लक्ष्माऽऽज्यंभागौ प्रति शुक्रोत्येव द्वे चं॥६॥———[२]

प्रजापंतिर्देवेभ्यों यज्ञान्व्यादिश्वथ्स आत्मन्नाज्यंमधत् तं देवा अंब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोऽत्रास्त्वित् सौंऽब्रवीद्यजान् व आज्यंभागावुपं स्तृणान्भि घांरयानिति तस्माद्यजन्त्याज्यंभागावुपं स्तृणन्त्यभि घांरयन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मांथ्सत्याद्यातयांमान्यन्यानिं ह्वीङ्घ्ययांतयाम्माज्य-मितिं प्राजापत्य- (१४)

मिति ब्रूयादयांतयामा हि देवानां प्रजापंतिरिति छन्दा रेसि देवेभ्योऽपांकाम् वो ऽभागानि ह्व्यं वेक्ष्याम् इति तेभ्यं पृतचंतुरवत् तमंधारयन्पुरोनुवाक्यांये याज्याये देवतांये वषद्वाराय यचंतुरवत्तं जुहोति छन्दा रंस्येव तत्प्रीणाति तान्यंस्य प्रीतानि देवेभ्यों ह्व्यं वेहन्त्यिङ्गिरसो वा इत उत्तमाः सुंवर्गं लोकमायन्तद्दंयो यज्ञवास्त्वंभ्यवायन्ते- (१५)

ऽपश्यन्पुरोडाशं कूर्मं भूतर सर्पन्तं तमंब्रुविन्निन्द्रांय ध्रियस्व बृह्स्पतंये ध्रियस्व विश्वेंभ्यो देवेभ्यौ ध्रियस्वेति स नाध्रियत् तमंब्रुवन्नग्नयौ ध्रियस्वेति सौंऽग्नयौऽध्रियत् यदाँग्नेयौ-ऽष्टाकंपालोऽमावास्यायां च पौर्णमास्यां चाँच्युतो भवंति सुवर्गस्यं लोकस्याभिजिंत्यै तमंब्रुवन्कथाहाँस्था इत्यनुंपाक्तो-ऽभूविमित्यंब्रवीद्यथाक्षोऽनुंपाक्तो - (१६)

ऽवार्च्छत्येवमवार्मित्युपरिष्टाद्भ्यज्याधस्तादुपानिक्त

सुवर्गस्यं लोकस्य समंध्ये सर्वाणि कृपालाँन्यभि प्रथयित् तावंतः पुरोडाशांनुमुष्मिं ह्लोकेंऽभि जंयित् यो विदंग्धः स नैर्ऋतो योऽश्वंतः स रौद्रो यः शृतः स सदेवस्तस्मादविंदहता शृतङ्कृत्यः सदेवत्वाय भस्मंनाऽभि वांसयित् तस्माँन्मा १ सेनास्थिं छुन्नं वेदेनाभि वांसयित तस्मात् (१७)

केशैः शिरंश्छुन्नं प्रच्युंतं वा पृतद्स्माल्लोकादगंतं देवलोकं यच्छुतः हिवरनंभिघारितमभिघार्योद्वांसयित देवनैवनद्गमयित् यद्येकं कृपालं नश्येदेको मासं संवथ्सरस्यानंवेतः स्यादथ् यजंमानः प्र मीयेत् यद्वे नश्येतां द्वौ मासौ संवथ्सरस्यानंवेतौ स्यातामथ यजंमानः प्र मीयेत सङ्ख्यायोद्वांसयित यजंमानस्य (१८)

गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विंकपालं निर्वपेद् द्यावा-पृथिव्यंमेकंकपालमृश्विनौ वै देवानौं भिषजौ ताभ्यांमेवास्मैं भेषजं करोति द्यावापृथिव्यं एकंकपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यित यन्नश्यंत्यनयोर्वेनंद्विन्दित् प्रतिष्ठित्यै॥ (१९)

प्राजापुत्यन्तेऽक्षोऽनुपाक्तो वेदेनाऽभि वांसयित् तस्माद्यजंमानस्य द्वात्रिरंशच॥६॥———[३]

देवस्यं त्वा सिवतुः प्रमुव इति स्फामा देते प्रसूत्या अश्विनौर्बाहुभ्यामित्यांहाश्विनौ हि देवानांमध्वर्यू आस्तौं पूष्णो हस्तौभ्यामित्यांह् यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषतो वध इत्यांह् वर्ज्जमेव तथ्स इयंति आतृंव्याय प्रहिष्यन्थस्तम्बयुजुरहंरत्येतावंती तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिर्हरिति त्रयं इमे लोका एभ्य

एवैनं लोकेभ्यो निर्भजिति तूष्णीं चंतुर्थः हंरुत्यपरिमितादेवैनं

निर्भज्ञत्युद्धंन्ति यदेवास्यां अमेध्यं तदपं हुन्त्युद्धंन्ति तस्मादोषंधयः परां भवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृंव्यस्यैव मूलं छिनति पितृदेवृत्यातिंखातेयतीं खनति प्रजापंतिना (२१) यज्ञमुखेन सम्मितामा प्रतिष्ठाये खनति यजमानमेव प्रतिष्ठां

गंमयित दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति देवयर्जनस्यैव रूपमंकः पुरीषवतीं करोति प्रजा वै पृशवः पुरीषं प्रजयैवैनं पृशिभिः पुरीषवन्तं करोत्युत्तरं पिरग्राहं पिरं गृह्णात्येतावंती वै पृथिवी यावंती वेदिस्तस्यां पृतावंत एव भ्रातृंव्यं निर्भज्याऽऽत्मन् उत्तरं पिरग्राहं पिरं गृह्णाति कूरिमंव वा - (२२)

पुतत्कंरोति यद्वेदिं क्रोति धा असि स्वधा असीतिं योयुप्यते शान्त्ये प्रोक्षंणीरा सादयत्यापो वै रंक्षोघ्री रक्षंसामपंहत्ये स्फास्य वर्त्मंन्थ्सादयति यज्ञस्य सन्तंत्ये यं द्विष्यात्तं ध्यांयेच्छ्वैवैनंमर्पयति॥ (२३)

भूजृति प्रजापंतिनेव वै त्रयंश्विरशच॥४॥———[४]

ब्रह्मवादिनों वदन्त्यद्भिर्ह्वी १ षि प्रौक्षीः केनाऽप इति ब्रह्मणेति ब्रूयादद्भिर्ह्मेव ह्वी १ षि प्रोक्षति ब्रह्मणाऽप इध्माबर्हिः प्रोक्षंति मेध्यंमेवैनंत्करोति वेदिं प्रोक्षंत्यृक्षा वा एषाऽलोमकांऽमेध्या यद्वेदिर्मेध्यांमेवैनां करोति दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्ये त्वेतिं बर्हिरासाद्य प्रो- (२४)

क्षंत्येभ्य एवैनं ह्लोकेभ्यः प्रोक्षंति क्रूरमिंव वा एतत्कंरोति यत्खनंत्यपो नि नंयति शान्त्ये पुरस्तांत्प्रस्तरं गृह्णाति मुख्यमेवैनं करोतीयन्तं गृह्णाति प्रजापंतिना यज्ञमुखेन सम्मितं बर्हिः स्तृंणाति प्रजा वै बर्हिः पृंथिवी वेदिः प्रजा एव पृंथिव्यां प्रतिष्ठापयत्यनंतिदृश्व स्तृणाति प्रजयैवैनं पृश्भिरनंतिदृश्वं करो- (२५)

त्युत्तरं ब्र्हिषंः प्रस्तर सांदयित प्रजा वै ब्र्हिर्यजंमानः प्रस्तरो यजंमानमेवायंजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजंमानो- ऽयंजमानादुत्तरेऽन्तर्दधाति व्यावृत्त्या अनिर्क्तं ह्विष्कृंतमेवैन स् सुव्गं लोकं गंमयित त्रेधानिक्तं त्रयं इमे लोका पृभ्य पृवैनं लोकभ्योऽनिक्तं न प्रति शृणाित यत्प्रंतिशृणीयादनूष्वं भावुकं यजंमानस्य स्यादुपरीव प्र हंर- (२६)

त्युपरीव हि सुंवर्गो लोको नि यच्छिति वृष्टिमेवास्मै नि यच्छिति नात्यंग्रं प्र हंरेद्यदत्यंग्रं प्रहरेदत्यासारिण्यंध्वर्योर्नाशुंका स्यान्न पुरस्तात्प्रत्यंस्येद्यत्पुरस्तात्प्रत्यस्येध्सुवर्गाल्लोकाद्यजमान् प्रति नुदेत्प्राश्चं प्र हंरित यजमानमेव सुंवर्गं लोकं गमयित न विष्वंश्चं वि युंयाद्यद्विष्वंश्चं वियुयाथ् (२७)

स्र्यंस्य जायेतोर्ध्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिंव हि पुर्सः पुमानेवास्यं जायते यथ्स्फोर्न वोपवेषेणं वा योयुप्येत स्तृतिरेवास्य सा हस्तेन योयुप्यते यजमानस्य गोपीथायं ब्रह्मवादिनों वदन्ति किं यज्ञस्य यजमान इति प्रस्तर इति तस्य कं सुवर्गो लोक इत्याहवनीय इति ब्र्याद्यत्रंस्तरमाहवनीय प्रहर्तते यजमानमेव (२८)

सुंवर्गं लोकं गंमयति वि वा पृतद्यजंमानो लिशते यत्प्रंस्त्रं योयुप्यन्ते ब्र्हिरनु प्रहंरित शान्त्यां अनारम्भण इंव वा पृतर्ह्यंध्वर्युः स ईंश्वरो वेपनो भवितोर्धुवाऽसीतीमाम्भि मृंशतीयं वै ध्ववाऽस्यामेव प्रतिं तिष्ठति न वेपनो भंवत्यगा(३)नंग्रीदित्यांह् यद्भूयादगंन्नग्निरित्यग्नाविग्नं गंमयेन्निर्यजंमान स् सुवर्गाल्लोकाद्भंजेद-गन्नित्येव ब्रूंयाद्यजंमानमेव सुंवर्गं लोकं गंमयित॥ (२९)

आसाद्य प्रानंतिदश्ञं करोति हरति वियुयाद्यजंमानमेवाग्निरितिं सप्तदंश च $\| oldsymbol{arepsilon} \| oldsymbol{arphi} \|$

अग्नेस्नयो ज्याया रेसो भ्रातंर आसन्ते देवेभ्यों ह्व्यं वहंन्तः प्रामीयन्त् सौंऽग्निरंबिभेदित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स निलायत् सोंऽपः प्राविंशत्तं देवताः प्रैषंमैच्छुन्तं मथ्स्यः प्रान्नवीत्तमंशपिं द्व्याधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावींच इति तस्मान्मथ्स्यं धियाधिया घ्रन्ति शृप्तो - (३०)

हि तमन्वंविन्द्नतमंब्रुवृत्रुपं न आ वर्तस्व ह्व्यं नो वहेति

सौंऽब्रवीद्वरं वृणे यदेव गृंहीतस्याहुंतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात्तनमे भ्रातृंणां भाग्धेयंमस्दिति तस्माद्यद् गृंहीतस्याहुंतस्य बहिःपरिधि स्कन्दिति तेषां तद्भांगुधेयं तानेव तेनं प्रीणाति परिधीन्परि दधाति रक्षंसामपंहत्ये सङ् स्पंर्शयति (३१)

रक्षंसामनंन्ववचाराय न पुरस्तात्परिं दधात्यादित्यो ह्यंवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षा ईस्यपहन्त्यूर्ध्वे समिधावा दंधात्युपरिष्टादेव रक्षा इस्यपं हन्ति यजुंषा ऽन्यां तूष्णीमन्यां मिथुन्त्वाय द्वे आ दंधाति द्विपाद्यजंमानः प्रतिष्ठित्ये ब्रह्मवादिनों वदन्ति स त्वे यंजेत् यो यज्ञस्याऽऽत्यां वसीयान्थस्यादिति भूपंतये स्वाहा भुवंनपतये स्वाहां भूतानां (३२)

पतंये स्वाहेतिं स्कन्नमन् मन्नयेत यज्ञस्यैव तदार्त्या यजमानो वसीयान्भवति भूयंसीर्हि देवताः प्रीणातिं जामि वा एतद्यज्ञस्यं क्रियते यदन्वश्चौ पुरोडाशांवुपा १शुयाजमंन्त्रा यंज्ञत्यजांमित्वायाथों मिथुन्त्वायाग्निर्मुष्मिं ह्लोक आसीं द्यमों-ऽस्मिन्ते देवा अंब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूह्मेत्यन्नाद्येन देवा अग्नि- (३३)

मुपामंत्रयन्त राज्येनं पितरों यमं तस्मांद्ग्निर्देवानांमन्नादो यमः पितृणाः राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यंमाप्नोति तस्मां एतद्भांगधेयं प्रायंच्छन् यद्ग्रयें स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति यद्ग्रयें स्विष्टकृतेऽवद्यतिं भागधेयेनैव तद्रुद्रः समर्धयति स्कृथ्संकृदवं द्यति सुकृदिव हि रुद्र उत्तरार्धादवं द्यत्येषा वै रुद्रस्य (३४)

दिख्स्वायांमेव दिशि रुद्रं निरवंदयते द्विर्भि घारयति चतुरवृत्तस्याऽऽस्यै पृशवो वै पूर्वा आहुंतय एष रुद्रो यद्ग्निर्यत्पूर्वा आहुंतीर्भि जुंहुयाद्रुद्वायं पृशूनिपं दध्यादपृशुर्यजमानः स्यादितहाय पूर्वा आहुंतीर्जुहोति पशूनां गोंपीथायं॥ (३५)

श्रप्तः स्पंर्ययति भूतानांमुग्निर रुद्रस्यं सुप्तित्रिरेशच॥६॥————[६] मनुः पृथिव्या युज्ञियंमैच्छुथ्स घृतं निर्षिक्तमविन्द्थ्सौ-

पनुः पृथ्वया याज्ञयमध्युञ्स यृत निविक्तमविन्द्वसी-ऽब्रवीत्कोंऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तोरिति तावंब्र्तां मित्रावर्रुणो गोरेवावमींश्वरो कर्तोः स्व इति तौ ततो गा॰ समैरयता॰ सा यत्रयत्र न्यक्रांमृत्ततो घृतमंपीड्यत् तस्माद् घृतपंद्यच्यते तदंस्यै जन्मोपहत॰ रथन्तर॰ सह पृथिव्येत्याहे- (३६)

यं वै र्थन्त्रिम्मामेव सहान्नाद्येनोपं ह्वयत् उपंहूतं वामदेव्य र सहान्तिरिक्षेणेत्यांह पृशवो वै वामदेव्यं पृश्नेव सहान्तिरिक्षेणोपं ह्वयत् उपंहूतं बृहथ्सह दिवेत्यांहुरं वै बृहदिरांमेव सह दिवोपं ह्वयत् उपंहूताः सप्त होत्रा इत्याह् होत्रा एवोपं ह्वयत् उपंहूता धेनुः (३७)

सहर्षभेत्यांह मिथुनमेवोपं ह्वयत् उपंहूतो भृक्षः सखेत्यांह सोमपीथमेवोपं ह्वयत् उपंहूताँ (४) हो इत्यांहाऽऽत्मानंमेवोपं ह्वयत आत्मा ह्युपंहूतानां वसिष्ठं इडामुपं ह्वयते पृशवो वा इडां पृशूनेवोपं ह्वयते चतुरुपं ह्वयते चतुंष्पादो हि पृशवों मान्वीत्यांह मनुर्ह्यंता-

मग्रेऽपंश्यद् घृतप्दीत्यांह् यदेवास्यै प्दाद् घृतमपींड्यत् तस्मांदेवमांह मैत्रावरुणीत्यांह मित्रावरुणौ ह्येना स्मेरंयतां ब्रह्मं देवकृत्मुपंहूत्मित्यांह् ब्रह्मैवोपं ह्वयते दैव्यां अध्वर्यव् उपंहूता उपंहूता मनुष्यां इत्यांह देवमनुष्यानेवोपं ह्वयते य इमं यज्ञमवान् ये यज्ञपंतिं वर्धानित्यांह (३९)

यज्ञायं चैव यजंमानाय चाऽऽशिषमा शांस्त उपंहूते द्यावांपृथिवी इत्यांह द्यावांपृथिवी एवोपं ह्वयते पूर्वजे ऋतावंरी इत्यांह पूर्वजे ह्यंते ऋतावंरी देवी देवपुंत्रे इत्यांह देवी ह्यंते देवपुंत्रे उपंहूतोऽयं यजंमान इत्यांह यजंमानमेवोपं ह्वयत उत्तरस्यां देवयज्यायामुपंहूतो भूयंसि हिवष्करंण उपंहूतो दिव्ये धामन्नुपंहृत - (४०)

इत्याह प्रजा वा उत्तरा देवयुज्या पृशवो भूयो हिव्ष्करण १ सुवर्गो लोको दिव्यं धामेदमंसीदम्सीत्येव यज्ञस्यं प्रियं धामोपं ह्वयते विश्वमस्य प्रियमुपंहृतमित्याहाछंम्बद्गारमेवोपं ह्वयते॥ (४१)

भाह धेनुरेतां वर्धानित्यांह धामृत्रुपंहत् श्रांकिश्यवादाः ——[७]
पृशवो वा इडा स्वयमा देत्ते काममेवाऽऽत्मना पशूनामा देत्ते
न ह्यंन्यः कामं पशूनां प्रयच्छंति वाचस्पतंये त्वा हुतं प्राश्ञामीत्यांह
वाचमेव भागधेयेन प्रीणाति सदसस्पतंये त्वा हुतं प्राश्ञामीत्यांह

स्वगार्कृत्यै चतुरवृत्तं भविति ह्विर्वे चंतुरवृत्तं पृशवंश्चतुरवृत्तं यद्धोतां प्राश्ञीयाद्धोता- (४२)

ऽऽर्तिमार्च्छेद्यद्ग्नौ जुंहुयाद्रुद्रायं पृश्निपि दध्यादपृश्यंजंमानः स्याद्वाचस्पतंये त्वा हुतं प्राश्ञामीत्यांह पुरोक्षंमेवैनंञ्चहोति सदंस्स्पतंये त्वा हुतं प्राश्ञामीत्यांह स्वगार्कृत्ये प्राश्ञंनित तीर्थ पृव प्राश्ञंनित दक्षिणां ददाति तीर्थ एव दक्षिणां ददाति वि वा पृतद्यज्ञं (४३)

छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राश्वनत्यद्भिर्मीर्जयन्त आपो वै सर्वा देवता देवतांभिरेव यज्ञ स् सं तन्वन्ति देवा वै यज्ञाद्रुद्रमन्तरायन्थ्स यज्ञमंविध्यत्तं देवा अभि समंगच्छन्त् कल्पतां न इदमिति तैं-ऽब्रुवन्थ्स्वष्टं वै नं इदं भविष्यति यदिम स्राधियष्याम् इति तथ्स्वष्टकृतः स्विष्टकृत्त्वं तस्याऽऽविद्धं नि- (४४)

रंकृन्तन् यवेन् सम्मित्ं तस्माँ धवमात्रमवं द्येद्य अयो-ऽव्देद्रोपयेत्तद्य जस्य यदुपं च स्तृणीयाद्भि चं घारयेदुभयतः सङ्श्वायि कुर्यादव्दायाभि घारयित् द्विः सम्पंद्यते द्विपाद्य जमानः प्रतिष्ठित्ये यत्तिरश्चीनमित्हरेदनिभिविद्धं युज्ञस्याभि विध्येदग्रेण परिं हरित तीर्थेनैव परिं हरित् तत्पूष्णे पर्यहर्न्तत् (४५)

पूषा प्राश्यं दुतोऽरुणत्तस्मौत्पूषा प्रंपिष्टभागोऽदुन्तको हि तं देवा अंब्रुवन्वि वा अयमौर्ध्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति किं चुन हिनस्ति सोंऽबिभेत्प्रतिगृह्णन्तंं मा हि॰सिष्यतीतिं

प्रति गृह्णामीत्यंत्रवीथ्सवितृप्रंसूत पुवैनुद्धह्मंणा देवतांभिः प्रत्यं-गृह्णाथ्सोऽविभेत्प्राश्ञन्तं मा हि॰सिष्यतीत्यग्नेस्त्वाऽऽस्येन् प्राश्ञामीत्यंत्रवीन्न ह्यंग्नेरास्यं किं चन हिनस्ति सोऽविभेत (४७) प्राशितं मा हि॰सिष्यतीतिं ब्राह्मणस्योदरेणेत्यंब्रवीन्न हि ब्राह्मणस्योदरं किं चन हिनस्ति बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्रह्मिष्ठोऽप

वा एतस्मौत्प्राणाः क्रांमन्ति यः प्रांशित्रं प्राश्ञात्यद्भिर्मौर्जियत्वा प्राणान्थ्सम्मृशतेऽमृतं वै प्राणा अमृतमापेः प्राणानेव येथास्थानमुपं

ह्वयते॥ (४८)

देवस्यं त्वा सवितुः प्रंसवेंऽिश्वनोंबाहुभ्यां पूष्णो हस्तांभ्यां

प्रकीयाद्वातां युज्ञं निर्नेहर्न्तचक्षेयस्योङ्कं चन हिनस्त सौंऽविभेचत्वंश्वत्वारिश्यचाण्या—[८]
अग्नीध् आ देधात्यग्निमृंखानेवर्तून्प्रीणाति समिधमा
देधात्युत्तरासामाहुंतीनां प्रतिष्ठित्या अथौ समिद्वंत्येव जुंहोति
परिधीन्थ्सम्मार्ष्टि पुनात्येवैनांन्थ्सकृथ्संकृथ्सम्मार्ष्टि परांडिःव् ह्यंतर्हिं युज्ञश्चतुः सम्पंद्यते चतुंष्पादः पृश्चवंः पृश्चनेवावं रुन्धे ब्रह्मन्त्र स्थांस्याम इत्याहात्र वा एतर्हिं यज्ञः श्रितो - (४९) यत्रं ब्रह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्ततं पृवेनमा रंभते यद्धस्तेन प्रमीवेद्वेपनः स्याद्यच्छीष्णां शीर्षित्तमान्थ्रस्याद्यतूष्णीमासीतासं प्रत्तो यज्ञः स्यात्प्र तिष्ठेत्येव ब्रूयाद्वाचि वै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः श्रितस्ततं पृवेन र सम्प्र यंच्छति देवं सवितरेतत्ते प्रा- (५०)

ऽऽहेत्यांह् प्रसूँत्ये बृह्स्पतिंर्ब्रह्मेत्यांह् स हि ब्रह्मिष्टः स यज्ञं पांहि स यज्ञपंतिं पाहि स मां पाहीत्यांह यज्ञाय यज्ञंमानाया- ऽऽत्मने तेभ्यं एवाऽऽशिषमा शास्तेऽनांत्यां आश्राव्यांऽऽह देवान् यजेतिं ब्रह्मवादिनों वदन्तीष्टा देवता अर्थं कत्म एते देवा इति छन्दा स्मीतिं ब्रूयाद्वायत्रीं त्रिष्टुभं (५१)

जर्गतीमित्यथो खल्बांहुर्ब्राह्मणा वै छन्दा स्मीति तानेव तद्यंजित देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथाग्निर्नोदंज्वलुत्तं देवा आहुंतीभिरनूयाजेष्वन्वंविन्दन् यदंनूयाजान् यजंत्यग्निमेव तथ्सिमंन्द्व एतदुर्वे नामांसुर आसीथ्स एतर्हि यज्ञस्याऽऽ-शिषंमवृङ्क यद्भ्यादेत- (५२)

दुं द्यावापृथिवी भृद्रमंभूदित्येतदुंमेवासुरं युज्ञस्याऽऽशिषं गमयेदिदं द्यांवापृथिवी भृद्रमंभूदित्येव ब्रूंयाद्यजंमानमेव युज्ञस्या-ऽऽशिषं गमयृत्यार्ध्मं सूक्तवाकमुत नंमोवाकमित्यांहेदमंराथ्स्मेति वावैतदाहोपंश्रितो दिवः पृंथिव्योरित्यांह् द्यावांपृथिव्योर्हि युज्ञ उपंश्रित ओमंन्वती तेऽस्मिन् युज्ञे यंजमान् द्यावांपृथिवी (५३)

स्तामित्यांहाऽऽशिषंमेवेतामा शाँस्ते यद्भूयाथ्सूंपावसाना चं स्वध्यवसाना चेतिं प्रमायुंको यजंमानः स्याद्यदा हि प्रमीयतेऽथेमामुंपावस्यतिं सूपचरणा चं स्वधिचरणा चेत्येव बूयाद्वरीयसीमेवास्मे गव्यूंतिमा शाँस्ते न प्रमायुंको भवति तयोराविद्यग्निरिद १ ह्विरंजुषतेत्यांह या अयाँक्ष्म (५४)

देवतास्ता अंरीरधामेति वावैतदांह् यन्न निर्दिशेत्प्रतिवेशं यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदा शास्तेऽयं यजंमानोऽसावित्यांह निर्दिश्यैवैन सुवर्गं लोकं गंमयत्यायुरा शास्ते सुप्रजास्त्वमा शास्त इत्यांहाऽऽशिषंमेवैतामा शास्ते सजातवनस्यामा शास्त इत्यांह प्राणा वै संजाताः प्राणानेव (५५)

नान्तरेति तद्गिर्देवो देवेभ्यो वनंते व्यम्ग्नेर्मानुंषा इत्यांहाग्निर्देवेभ्यो वनुते व्यं मनुष्येभ्य इति वावैतदांहेह गतिंवामस्येदं च नमों देवेभ्य इत्यांह् याश्चेव देवता यजंति याश्च न ताभ्यं एवोभयीभ्यो नमंस्करोत्यात्मनोऽनांत्ये॥ (५६)

न ताभ्यं पुवोभयीभ्यो नर्मस्करोत्यात्मनोऽनात्ये॥ (५६)
श्रितस्ते प्र त्रिष्ठभंमेतद्यावांपृथिवी या अयांक्ष्म प्राणानेव पद्वंतारिश्शव॥८॥———[९]

देवा वै यज्ञस्यं स्वगाकृतीरं नाविन्दन्ते शंयुं बार्हस्पृत्य-मंब्रुवित्रमं नो यज्ञ स्वगा कुर्विति सौंऽब्रवीद्वरं वृणे यदेवा-ब्राह्मणोक्तोऽश्रंद्दधानो यजाते सा में यज्ञस्याऽऽशीरंस्दिति तस्माद्यदब्राह्मणोक्तोऽश्रंद्दधानो यजते शंयुमेव तस्यं बार्हस्पृत्यं युज्ञस्याऽऽशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यंब्रवीत्किं में प्रजाया - (५७)

इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनंथ्सहस्रेंण यातयाद्यो लोहितं करवद्यावंतः प्रस्कद्यं पार्स्न्थ्संङ्गृह्णात् तावंतः संवथ्सरान्पितृलोकं न प्र जांनादिति तस्माद्भाह्मणाय नापं गुरेत् न नि हंन्यान्न लोहितं कुर्यादेतावंता हैनंसा भवति तच्छुं योरा वृंणीमह इत्यांह यज्ञमेव तथ्स्वगा करोति त- (५८)

च्छुं योरा वृंणीमह् इत्यांह श्रंयुमेव बांर्हस्पृत्यं भांग्धेयेन समर्धयित गातुं यज्ञायं गातुं यज्ञपंतय इत्याहाऽऽशिषंमेवैतामा शांस्ते सोमं यजित रेतं एव तद्दंधाति त्वष्टांरं यजित रेतं एव हितं त्वष्टां रूपाणि वि करोति देवानां पत्नीर्यजित मिथुनत्वायाग्निं गृहपंतिं यजित प्रतिष्ठित्ये जामि वा एतद्यज्ञस्यं क्रियते (५९)

यदाज्येन प्रयाजा इज्यन्त आज्येन पत्नीसंयाजा ऋचंमनूच्यं पत्नीसंयाजानांमृचा यंज्त्यजांमित्वायाथों मिथुनत्वायं पङ्किप्रायणो वै यज्ञः पङ्क्षांदयनः पश्चं प्रयाजा इंज्यन्ते चत्वारंः पत्नीसंयाजाः संमिष्टयजुः पंश्चमं पङ्किमेवानुं प्र यन्ति पङ्किमनूद्यंन्ति॥ (६०)

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयंक्षिरशच॥४॥———[१०]

युक्ष्वा हि देवहूर्तमार् अश्वारं अग्ने र्थीरिव। नि होतां पूर्व्यः संदः। उत नों देव देवार अच्छां वोचो विदुष्टंरः। श्रद्धिश्वा वार्यां कृधि। त्वर हु यद्यंविष्ठ्य सहंसः सूनवाहुत। ऋतावां युज्ञियो भुवंः। अयम्गिः संहुस्रिणो वार्जस्य शृतिनस्पतिः। मूर्धा कवी रयीणाम्। तं नेमिमृभवो यथा नंमस्व सहंतिभिः। नेदीयो यज्ञ- (६१)

मंङ्गिरः। तस्मै नूनम्भिद्यंवे वाचा विरूप् नित्यंया। वृष्णें चोदस्व सृष्टुतिम्। कर्म् ष्विदस्य सेनंयाऽग्नेरपांकचक्षसः। पृणिं गोषुं स्तरामहे। मा नों देवानां विश्राः प्रस्नातीरिवोस्ताः। कृशं न हांसुरिप्नंयाः। मा नाः समस्य दूढ्याः परिद्वेषसो अरह्तिः। ऊर्मिनं नावमा वंधीत्। नमंस्ते अग्र ओजंसे गृणन्तिं देव कृष्टयाः। अमै-(६२)

र्मित्रंमर्दय। कुविथ्सु नो गविष्ट्येऽग्नें संवेषिषो र्यिम्। उर्रुकृदुरु णंस्कृधि। मा नो अस्मिन्मंहाधने परां वर्गार्भृद्यंथा। संवर्ग्र् सर र्यिं ज्या अन्यम्स्मद्भिया इयमग्ने सिषंक्तु दुच्छुनां। वर्धा नो अमंवच्छवंः। यस्याजुंषन्नम्स्विनः शमीमदुंर्मखस्य वा। तं घेद्गिर्वृधावंति। परंस्या अधि (६३)

संवतोऽवंरा १ अभ्या तंर। यत्राहमस्मि ता १ अंव। विद्या हि ते पुरा वयमग्ने पितुर्यथाऽवंसः। अधा ते सुम्नमीमहे। य उग्न इंव शर्यहा तिग्मश्रंङ्गो न व १ संगः। अग्ने पुरो रुरोजिंथ। सखायः सं वंः सम्यश्रमिष् १ स्तोमं चाग्नये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नन्ने सहं-स्वते। स १ समिद्यंवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भेर। प्रजापते स वेंद् सोमांपूषणेमौ देवौ॥ (६४) युज्ञममैरिधं वृषुन्नेकान्नवि रशातिश्चं॥४॥=

उशन्तंस्त्वा हवामह उशन्तः समिंधीमहि। उशन्नुंशृत आ वंह पितॄन् ह्विषे अत्तंवे। त्व॰ सोम् प्रचिंकितो मनीषा त्व॰ रजिंष्टमनुं

पितॄन् हृविषे अत्तवे। त्व॰ सोम् प्रचिंकितो मनीषा त्व॰ रजिंष्ट्रमनुं नेषि पन्थाम्। तव प्रणीती पितरों न इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः। त्वया हि नः पितरः सोम् पूर्वे कर्माणि चुऋः पंवमान् धीराः। वुन्वन्नवातः परि्धी॰ रपौर्णु वीरेभिरश्वैर्मघवां भवा - (६५)

नः। त्व र सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावांपृथिवी आ तंतन्थ। तस्मै त इन्दो ह्विषां विधेम वय रस्यांम् पतंयो रयीणाम्। अग्निंष्वात्ताः पितर् एह गंच्छत् सदःसदः सदत सुप्रणीतयः। अत्ता ह्वी रिष् प्रयंतानि ब्र्हिष्यथां र्यि र सर्ववीरं दधातन। बर्हिषदः पितर ऊत्यंवांगिमा वो ह्व्या चंकृमा जुषध्वम्। त आ गृतावंसा शन्तंमेनाथासमभ्य १ (६६)

शं योरंरपो दंधात। आहं पितृन्थ्संविदत्रारं अविथ्सि नपातं च विक्रमंणं च विष्णोः। बर्िह्षदो ये स्वधयां सुतस्य भजंन्त पित्वस्त इहागंमिष्ठाः। उपहूताः पितरो बर्ह्ष्येषु निधिषुं प्रियेषुं। त आगंमन्तु त इह श्रुंवन्त्वधिं ब्रुवन्तु ते अंवन्त्वस्मान्। उदीरतामवर्य उत्परांस उन्मध्यमाः पितरंः सोम्यासंः। असुं (६७)

य ई्युरंवृका ऋंत्ज्ञास्ते नोंऽवन्तु पितरो हवेषु। इदं पितृभ्यो नमों अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ई्युः। ये पार्थिवे रजस्या निषंत्ता ये वां नून ए सुंवृजनांसु विक्षु। अधा यथां नः पितरः परांसः प्रत्नासों अग्न ऋतमांशुषाणाः। शुचीदंयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामां भिन्दन्तों अरुणीरपं व्रत्न्। यदंग्ने (६८)

कव्यवाहन पितॄन् यक्ष्यृंतावृधंः। प्र चं ह्व्यानिं वक्ष्यसि देवेभ्यंश्च पितृभ्य आ। त्वमंग्न ईडितो जांतवेदोऽवांड्डव्यानिं सुर्भीणिं कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्निद्धि त्वं देव प्रयंता ह्वी १ षिं। मातंली क्व्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृह्स्पित्र्ऋकंभिर्वावृधानः। या १ श्वं देवा वांवृध्ये चं देवान्थ्स्वाहाऽन्ये स्वधयाऽन्ये मंदन्ति। (६९)

ड्रमं यंम प्रस्त्रमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः। आ त्वा मन्नाः कविश्वस्ता वंहन्त्वेना रांजन् ह्विषां मादयस्व। अङ्गिरोभिरा गहि यज्ञियेभिर्यमं वैरूपैरिह मादयस्व। विवंस्वन्तर हुवे यः पिता तेऽस्मिन् यज्ञे ब्रुहिष्या निषद्यं। अङ्गिरसो नः पितरो नवंग्वा अर्थवाणो भृगंवः सोम्यासंः। तेषां वयर सुमृतौ यज्ञियांनामपि भद्रे सौमनसे स्यांम॥ (७०)

भुवास्मभ्यमसुं यदंग्ने मदन्ति सौमनुस एकश्च॥६॥———[१२]

सुमिधुश्रक्षुंपी प्रजापंतिराज्यं देवस्य स्फाम्ब्रह्मवादिनोऽब्लिर्ग्नेस्रयो मर्नुः पृथिव्याः प्रावोऽग्नीधे देवा . . .

वै युज्ञस्यं युक्ष्वोशन्तंस्त्वा द्वादंश॥१२॥

सुमिधों याज्यां तस्मान्नाभागः हि तमन्वित्यांह प्रजा वा आहेत्यांह युक्ष्वा हि संप्तृतिः॥७०॥ सुमिधः सौमनुसे स्याम॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठः प्रश्नः समाप्तः॥ २-६॥

Begin generated on April 28, 2025